

אגעד אנק

על פרשת השבוע

פרשת חיי שרה תשע"ט

© כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריאה.

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

בשעה היעודה נכנס החתול והחל לשמש בתפקיד של 'מלצר' סידר כמה שולחנות והציע עליהם מפות, אח"כ הלך להביא מגש עם יין וכוסות. כאשר חזר עם היין והכוסות השתוממו כל הנאספים מהמחזה הנדיר, וכמעט אמרו שאכן צדקו אותם חכמים. באותו רגע הוציא רבי יונתן קופסא קטנה מכיסו, ופתחה, ועכבר קטן זינק מתוכה. כיון שראה החתול את העכבר השליך מידיו את המגש, היין נשפך והכוסות נשברו ורץ אחר העכבר להשיגו. מיד הודו כולם לרבי יונתן אייבשיץ ונוכחו לדעת שגם אם אמנם אפשר ללמד בע"ח דברים מסוימים, אולם את טבעם לא ניתן לשנות.

כך גם עם עפרון. כל זמן שלא ראה כסף לנגד עיניו, התנהג כאיש נבון ונדיב (לא פחות מבע"ח מאולף) אבל לאחר דבריו הראשונים (פסוק יא) שבהם הציע לאברהם את השדה ואת המערה חינם אין כסף חוזר אברהם (פסוק יג) ואומר לו "נתתי כסף השדה קח ממני" כלומר אברהם מחזיק את הכסף בידו ואומר לו "קח הממון", כיון ששומע עפרון את הצלצול של הכסף - ורואה את המטבעות הנוצצות בידי אברהם - מיד הוא נהפך לאיש אחר. הוא משליך מעליו את כל גינוני ההתנהגות היפה שנקט בהם ורדף אחר הכסף כמו שהחתול רודף אחרי עכבר...

(דרכי מוסר)

נתתי כסף השדה קח ממני ואקברה את מתי שמה... (כג, יג) ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה הוא (כג, ט"ו),
רש"י כתב "נתתי" - מוכן הוא אצלי והלואי נתתי לך כבר". לכאורה לא מובן מה רצה רש"י בזה.

אפשר לומר בדרך צחות, שעפרון אמר לאברהם שהאות האמצעית של "עפרון" הוא ר'. והאות האמצעית של "אברהם" הוא גם כן ר', ס"ה ארבע מאות. אם כן ארבע מאות שקל "ביני" שנמצא אצלי באמצע בין אותיות שמי - מאתיים, "ובינך" שנמצא בין אותיות שמך - מאתיים, מה הוא... וכנגד זה אמר אברהם "הלואי נתתי כבר", שאם היה זה בעבר, כשעדיין היה שמי "אברם" לא הייתה אות אמצעית בשמי, והיית מבקש רק מאתיים...

(תורת משה נתן)

וישמע אברהם אל עפרון וישקל אברהם לעפרון ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר (כג, טז)

מעשה ברבי אפרים זלמן מרגלית מברודי שהלך אצל אחד מגדולי המלכות להשתדל בדבר המתקת דין גזירה רעה שנגזרה על היהודים שלא כדון, עם ששר זה ידוע ומפורסם היה כ"לקחון" שידו פשוטה לקבל מתנת יד, קשה היה לו לרבי אפרים זלמן שהיה נקי כפים ובר לבב, להציע לשר שוחד ממון, בא אליו בעקיפין והקיף בדברים סחור סחור, ואותו שר שחומד ממון היה, גם הוא התבייש לתבוע ממנו בפה. פתח השר ואמר: רבי אותה בקשה שאתה מבקשני עליה אמלאנה ברצון רב, אלא שגם אני בקשה גדולה לי אליך. סוחר גדול פלוני בעירנו, חוב גדול של ממון יש לו עלי, יואיל נא מר לסור אלי. מיד הבין רבי אפרים זלמן את הרמז הדק והכל על מקומו בא בשלום.

לאחר מעשה יצא רבי אפרים זלמן ודרש:

מה דכתיב ארבע מאות שקל עובר לסוחר? עפרון זה, נשיא בני חת, שמתחילה אמר לו לאברהם "ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא" התבייש לקחת את השקלים במישרין מידיו של אברהם, לפיכך עמד והפנה אל סוחר פלוני ופלוני ואברהם אף הוא הבין את הרמז והעביר לסוחר... (על התורה)

אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו (כד, ב)

מנהגו של עולם, כשאדם עומד להלוות ממון לחבירו הריהו חוקר ודורש אחרי יושרו של הלווה ורק אחרי שאין לו עליו כל ספק אז מלווה את ממונו, לעומת זה בענייני יהדות כאשר בא האדם לקנות בשר כשר או תפילין או כל תשמיש של קדושה אינו מקפיד לדרוש ולחקור במיוחד, והוא נוטה לתת אימון בכל אחד. ולא כך נהג אברהם אבינו, אלא להיפך. בענייני ממון נתן אימון מלא בעבדו אליעזר "המושל בכל אשר לו", ואילו כשהגיעו הדברים לענין יהדות לקחת אשה מתאימה ליצחק אז לא סמך על אימונו והבטחתו של אליעזר אלא דרש ממנו שבועה חמורה "שים נא ירך תחת ירכי והשבע לי"

מסופר על רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שפעם הגיע לאיזה עיירה נידחת והתאכסן באכסניא לא מוכרת לו, כשהגיע רבי ישראל אל האכסניא פנה איליו

ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ כנען (כג, ב) כתב רש"י: בקרית ארבע - על שם ארבע ענקים שהיו שם אחימן ששי ותלמי ואביהם. ד"א על שם ד' זוגות שנקברו שם איש ואשתו (ב"ר) אדם וחווה. אברהם ושרה. יצחק ורבקה. יעקב ולאה".

יש להבין, תינח לפי הפירוש השני שנקרא 'קרית ארבע' על שם ארבעת הזוגות שנקברו שם, מובן למה מציינת זאת התורה כאן, שהרי שרה גם היא חלק מארבעת הזוגות. אבל לפי הפירוש הראשון שנקרא 'קרית ארבע' על שם ארבע הענקים, לא מובן מה שייך עניין זה לכאן? התורה יכלה לומר שבא לחברון בלי לציין שזה נקרא קרית ארבע, ואף לא מובן למה הביא רש"י את הפירוש הראשון.

ואפשר לבאר עפ"י מה שכתב בספר "שפתי כהן" (מגורי האר"י ז"ל), שם הביא תמיהה: ואם תאמר מי הוליקה לשרה לחברון? הרי אברהם יצא אל העקידה מבאר שבע וכן חזר מהעקידה אל באר שבע, ואיך הגיעה שרה למות בחברון?

ומתריץ: שמעתי, שכשבא השטן ואמר לשרה היכן יצחק, אמרה לו, הלך עם אביו ללמוד מעשה הקרבן, שהרי ראתה שאברהם לקח איתו את האש ואת המאכלת וכו', אמר לה השטן: יצחק הוא הקרבן. לא האמינה לו, והלכה אצל אחימן ששי ותלמי, ואמרה להם: אתם ארוכים וגבוהים, ורואים למרחוק, הביטו וראו אם רואים אתם זקן אחד הולך עם ג' נערים, הביטו ואמרו לה שרואים הם זקן אחד שעוקד בחור על גבי המזבח והסכינ בידו. כיון ששמעה כך, מיד מתה.

בזה מובן, שלהלן הרי כותב רש"י "ונסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק לפי שעי" בשורת העקידה שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט פרה נשמתה ממנה ומתה", לכן הקדים שארבעת הענקים התגוררו שם. (ציוני תורה)

ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ כנען (כג, ב)

כתב רש"י "ונסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק לפי שעי" בשורת העקידה שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט פרה נשמתה ממנה ומתה". שואל הגר"ח קנייבסקי בספרו "טעמא דקרא", יש לעיין איך מתה שרה מחמת העקידה, והרי קי"ל "שלוחי מצוה אינן נזוקין"? וכן מקשה מהגמרא שבת שאמר התנא "יהי חלקי עם מתי בדרך מצוה", איך ימות בדרך מצוה והרי שלוחי מצוה אינם נזוקין?

ומתריץ, שמה שאמרו "שלוחי מצוה אינם נזוקין" הכוונה שמחמת המצוה לא יאונה לו כל רע. אבל אם כבר נגזר עליו מכבר שביום פלוני ימלא שנותיו בעולם הזה, אזי אדרבה, זכות הוא לו לזכות למות כשעסוק בדבר מצוה. וזה נחשב לו שמת על קידוש ד'. וזה מה שאמר אותו תנא "יהי חלקי עם מתי בדרך מצוה" שרצה שהקב"ה יסובב שביום שיגיע זמנו להיפטר שיהא בדרך מצוה ויזכה למות מתוך התעסקות בדבר מצוה.

ואף גם כאן, זמנה של שרה נקצב לחיות מאה עשרים ושבע שנים. והיא זכתה שמתה מחמת הבשורה על דבר המצוה.

(טעמא דקרא)

השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה (כג, יא)

המפרשים תמהים על השינוי הפתאומי שחל בדברי עפרון, שמתחילה אמר לאברהם: "השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה" - כרוצה לרמוז כאילו לא עלה על דעתו כלל לבקש כסף עבור המערה, ואדרבא, בנדיבות לב מציע הוא את כל השדה בנוסף למערה, ומיד אח"כ חוזר עפרון ואומר "ארץ ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא" כרומו שמצפה שישולם לו מחיר גבוה זה. ואכן אח"כ כתוב "וישקול אברהם לעפרון וגו'", ועפרון מקבל ברצון את הכסף, ולא זו בלבד אלא שקיבל כסף עובר לסוחר, שהוא (ע"פ הגמ' בב"מ) בערך גדול בהרבה מכסף רגיל.

לביאור הענין, מביא הסבא מקלם זצ"ל את הסיפור הידוע אודות הויכוח שהיה לרבי יונתן אייבשיץ עם חכמי אוה"ע, הם סברו שאפשר ללמד בעלי חיים נימוס ודרך ארץ ולהפוך את טבעם שיהגו כבני אדם, ורבי יונתן טען לעומתם שדבר זה אינו אפשרי, וכי א"א להפוך את טבעי בעלי החיים.

רצו אותם חכמים להוכיח את צדקתם, וקיבלו על עצמם ללמד חתול נימוס ודרך ארץ תוך פרק זמן מסוים. כאשר הגיע היום המיועד להציג את הצלחתם באילוף החתול, התקבץ קהל רב לראות במו עיניו את ה"חתול המלומד", ואכן

בעל המקום ואמר לו כבודו נראה יהודי נכבד, וודאי יודע גם לשחוט, והנה יש לי כאן בהמה והשחוט לא נמצא, אולי יואיל מר בטוב לשחוט לי את הבהמה. אמר לו רבי ישראל שאינו יודע לשחוט. לאחמ"כ פנה הגרי"ס אל אותו אכסנאי ובקש ממנו הלוואה כספית גדולה. התנצל אותו אכסנאי ואמר שאינו מכיר את הגרי"ס אם בן אדם נאמן הוא או לא, "אם כן" אמר לו הגרי"ס, "איך רצית לסמוך על שחיטתי, וכי מכירני אתה?!"

(אמרי חן, ועוד)

ויישם לפניו לאכול ויאמר לא אוכל עד אם דברתי דברי ויאמר דבר ויאמר עבד אברהם אנכי וגו' (כד, לג)

והנה דבר תימה הוא וכי עד עכשיו לא ידעו שהוא עבד אברהם, עד שהוצרך לומר להם על שולחנו שהוא עבד אברהם?

ובצחות הפשוטה יש לפרש, על פי מה דאיתא 'יפה שיחתן של עבדי אבות יותר מגופן של תורה וכו'". והנה כשהושם לפניו לאכול, אמר אליעזר לא אוכל כי אם דברתי דברי וצרכי על מה שבאתי. והשיבו לבן מה לך לדבר דברי חול על השלחן, תאמר 'דברי תורה!' כי כל שלחן שאין אומרים עליו דברי תורה וכו' כמאמר חכמינו ז"ל. ועל זה השיבו אליעזר שפיר 'עבד אברהם אנכי', ויפה שיחתן של עבדי אבות יותר מגופן של תורה...

וישבעני אדוני וגו' ולקחת אשה לבני (כד, לו)

הנה אברהם אמר לו ולקחת אשה לבני ליצחק, והעבד אמר להם רק לבני ולא סיים 'ליצחק' כאשר נאמר לו. רק הענין הדגיש לו אברהם 'לבני ליצחק' הכוונה, שיבחר אשה שתהיה הגונה 'לבני' דהיינו שתהיה כלתו של אברהם, ועוד יש לו להקפיד שתהיה הגונה להיות אשה ליצחק לפי מעלתו.

והנה נסביר דרך משל, מנהג קצת מהגבירים שמי שיש לו בת ומשדך אותה עם בן של רב וגאון מפזר לחתן עבור יחוסו עשרת אלפים ר"כ, ובא אליו שדכן אחד וא"ל הן אתה רוצה ליתן עבור זה שיש לחתן אב גאון עשרת אלפים ר"כ, אזיע לך אם כן עסקה הגונה יותר, אני אתן לך בחור מהולל אשר הוא בעצמו יהיה גאון גדול, וקח אותו לחתן. אבל הגביר לא הסכים בשום אופן, ואמר לו אין בדעתי לעשות בתי שתהיה 'רבנית'... עבור אב גאון יפזר הרבה, אבל את הגאון בעצמו לא יתרצה ליקח לחתן, כי אינו רוצה שבתו תהיה מיושבות אוהלי רק שתהיה אשת גביר סוחר, ותהנה מעוה"ז במרכבה וכדומה.

וכן היה אז, כשבא אליעזר וראה את בני הבית והכיר את לבן ומדרגתו, נתיירא כי אם יהלל את יצחק שהוא צדיק גדול, אפשר שיתקלקל ע"י כל השידוך, ע"כ הסתיר ולא דיבר כלל מיצחק, רק דיבר ממעלות אברהם, ובזה ודאי יסכימו כי גם להם מרוצה שיהיה לחתן אב צדיק, לכן אמר רק 'לבני', שכל העניין זה הייחוס של יצחק.

מעשה בעניין זה, סיפר הרב שלמה לוינשטיין: הרבנית קנייבסקי ע"ה סיפרה שכשהיא ובעלה היו צעירים, לא היה גז אלא פתיליה. פעם במוצאי שבת היא לא הרגישה טוב והלכה לישון. בשלוש לפנות בוקר רבי חיים קם ללמוד והיא בקשה ממנו שיביא לה כוס מים חמים כי הרגישה מאוד לא טוב. והוסיפה הרבנית ואמרה כי אין צורך לחמם את המים על הפתיליה כי עדיין לא הורידה את דוד המים שעמד עליה משבת.

אמר הרב: 'אין בעיה, אכין לך כוס מים'.

בנתיים היא נרדמה, ולאחר זמן מה התעוררה כששמעה קול נפץ עז מהמטבח...

רצה לבדוק מה קרה. היא נכנסת למטבח ורואה את הפתיליה ואת הדוד על הרצפה, ושטפון של מים בכל רחבי המטבח.

התברר, שרבי חיים הלך למטבח להכין לה כוס מים, אבל הוא ראה שהמים יוצאים לאט מהדוד, ועשה חשבון שחבל על הזמן. לקח קומקום, תלה אותו על הברז של הדוד, פתח את הברז והלך ללמוד עד שיתמלא... כמובן שכשהתיישב ללמוד שכח מכל העולם, ובנתיים הקומקום המלא והתמלא ומשך את הדוד למטה, אל הרצפה... זו היתה הפעם הראשונה והאחרונה שהרבנית בקשה ממנו לעשות משהו בבית...

וזה מה שאמר אברהם לאליעזר, תביא אשה לבני, ליצחק, אשה שתתאים לו, שתסכים לקחת את עול הבית בשלמותו.

אלי לא תלך האשה אחרי (כד, טז)

"אלי כתיב, בת היתה לו לאליעזר והיה מחזור למצוא עילה וכו' להשיא בתו" רש"י. שואלים המפרשים, מפני מה לא נדרש הדבר מה"אולי" הראשון, "אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי" (כד ח) מפני מה תיבת אולי שם אינה כתובה חסר, הרי שם כשדיבר עם אברהם יאות יותר לרמז זה מאשר כשדיבר עם בתואל ולבן?

ענה על כך הרה"ק רבי יצחק מווריק: בתחילה בשעה שאמר אליעזר דברים אלה לאברהם, לא העז להעלות על דעתו שיצחק ישתדך עם בתו, אבל לאחר מכן, כשישב עם בתואל ועם לבן עלתה מחשבה זו ואמר בלבו, לעומת שני אלה חשיבותי וודאי גדולה יותר, ואף נאה ויאה יותר שאני ולא בתואל אהיה מחותנו של אברהם.

והגר"ח מבריסק תירץ, שהנה, משתיאר אליעזר לפני בתואל ולבן את שבחי ביתו של אברהם ויצחק, למה הוסיף לספר ששאל את אברהם "לא תאבה וגו'". על כרחך שבת היתה לו לאליעזר, ובכוונה סיפר להם זאת כדי שיתחרטו ויאמרו אם אליעזר שאל את אברהם שאלה כזו מן הסתם יש פגם בשידוך...

(רשפי תורה)

אלי תבא

אליעזר עבד אברהם, מאוד רצה שאברהם אבינו יקח את בתו, ותזכה בתו להיות אשתו של יצחק אבינו. הוא ידע שהוא דולה ומשקה מתורת רבו, הוא ידע שהמעלה הרוחנית שלו, היא לא מעלה פשוטה וחז"ל אומרים, שאליעזר שלט ביצרו, כפי שאברהם אבינו שלט ביצרו.

עם כל זה, למרות המעלה העצומה של אליעזר, אומר לו אברהם אבינו – בשום פנים ואופן אני לא מוכן לקחת את הבת שלך. אתה ארוור ובני ברוך ואין ארוור מדבק בברוך.

שולח אותו אברהם אבינו אל ארץ מולדתו, אל משפחתו, מתוך ידיעה ברורה שבבית שהוא גדל, כולם עובדי עבודה זרה.

הוא יודע את זה בביור, שבשעה שאליעזר מגיע לבית לבן, אומר לו לבן (כד, לא) **ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים אומר רש"י** - פניתי הבית. מעבודה זרה. וחז"ל עוד מתייחסים לזה בזלזול – "תראה איך לבן מתייחס לאלוהים שלו"... ברגע שיש אורחים, אז הוא יכל לעשות כמה לירות עליהם... אז הוא זורק את האלוהים שלו החוצה מהבית... קח צא לחופשה, תחזור עוד שבועיים...

שואלים כולם... הראשון ששאל את זה, הוא הר"ן בדרשוטין, בדרוש החמישי... אחריו עומד על זה גם הכלי יקר, וזה גם מופיע בספר שם משמואל, של האדמו"ר מסוכוטשוב, כולם עומדים על אותה שאלה, על אותו רעיון.

אברהם אבינו שולח את אליעזר לביתם של בתואל ולבן, מתוך ידיעה שהם עובדי עבודה זרה... **שואל הר"ן** – הוא לא מוכן לקחת מבנות הכנעני, כי המידות שלהם מושחתות... אז הוא מוכן לקחת עובדות עבודה זרה?! האם עובדות עבודה זרה, זה פחות מסוכן ממיידות מושחתות?!

זה לא טוב וגם זה לא טוב... אז לפחות יש לו בית אחד, שהוא יודע שהבית הזה, הוא בית טוב – ביתו של אליעזר.

הוא לא רוצה את הבת שלו, בשום פנים ואופן, כי הוא ארוור – "אתה כנעני, וכנענים הם ארוורים".

עדיף לקחת בת, מבית של עבודה זרה, ולא לקחת בת, שהמידות שלה מושחתות???

זו שאלתם של רבותינו, והשאלה שהם עונים היא – כן.

מידות, עוברות בתורשה לילדים. השקפות, לא עוברות בתורשה.

אם אדם יש לו מידה מושחתת, או להבדיל, מידה טובה, המידה הטובה או הרעה, ועוברת בירושה לדורות הבאים. אדם שיש לו השקפות, את זה אפשר לשנות. יכול להיות אבא עובד עבודה זרה, ובן שמפיץ את דבר ה', הראיה – אברהם אבינו.

עפ"י זה, אנחנו יכולים להבין, מה אומר אברהם אבינו – ה' אלקי השמים... כאן הוא לא אומר ואלקי הארץ... **שואל רש"י** – למה הוא לא אומר ואלקי הארץ? אומר אברהם אבינו – כשאני יצאתי מהבית של אבא שלי, אף אחד לא ידע מהקב"ה, אני הוא זה, שהפצתי את שמו.. אתה שואל אותי, למה אני שולח אותך לבית של בתואל ולבן?

התשובה היא פשוטה – כי דעות אפשר לשנות. מידות לא ניתנות לשינוי. ברגע שהמידות הם מושחתות, זה עובר הלאה.

(ברוך שאמר)

ויקחיו חיי שרה מזה שנה וְשָׁרִים שָׁנָה וְשָׁבַע שָׁנִים שָׁנִי חַי שָׁרָה: וְנָקְמָת שָׁרָה בְּקִרְיַת אֶרְבֶּעַ הָיָה חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֵא אֶבְרָהָם לְסֹפֵד לְשָׁרָה וְלִבְנָהּ.

וכ' בבעל הטורים: 'ולבכתה. כ"ף קטנה שלא בכה אלא מעט לפי שזקנה היתה א"י שהיתה כמו גורמת מיתתה שמסרה דין ועל כן נענשה היא תחלה והמאבד עצמו לדעת אין מספידין אותו'

וכתב בספה"ק מעשה רוקח [וכ"כ בברכת שמואל על הש"ס] ששני הטעמים של בעל הטורים דחוקים מאוד, כי מה שהיתה זקנה אינה סיבה שלא לבכות הרבה, שהרי בוכים על שהצדקת נסתלקה ומה חילוק בזה שהיתה זקנה, וכ"ש הטעם השני. עוד הקשה המעשה רוקח דבגמ' אמרו 'שלושה לבכי ושבע להספד' הרי שהבכי קודם להספד, וכן הוא בדרך הטבע שלאחר שנגרעים מהבכי מתחילים להספיד, ומדוע כתוב הפוך 'לספוד לשרה ולבכותה'?

עוד יש להבין בדברי רש"י שכתב בהמשך הפסוק 'לספוד לשרה ולבכתה. נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שעל ידי בשורת העקידה, שנודמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרחה נשמתה ממנה ומתה'. וצ"ע מדוע לא כתבו רש"י בתחילת הפסוק כשכתוב 'ותמת שרה' שנסמכה מיתתה לעקדת יצחק וכו', מה ראה רש"י לכתוב טעם הסמיכות במעשה ההספד ולא במעשה המיתה עצמה? [ועי' משכיל לדוד מה שביאר בזה]

עקדת יצחק היה ביום הכיפורים ובו קיבל יצחק נשמה דדכורא

וביאר המעשה רוקח ע"פ מש"כ הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות [מאמר אם כל חי ג, לב - ולכאו' כבר כתוב כך בתוס' מס' ר"ה] דמעשה העקדה היה ביום הכיפורים, כמו שאנו אומרים בפיוט 'ובכן לך תעלה קדושה וכו' ושם נאמר שהיה העקדה ביוה"כ. העקדה היתה לפני הצהריים ושחיטת האיל היה אחה"צ בשעת נעילה. וכ"כ בילקוט ראובני 'אברהם הוליד את יצחק' בגימ' בתשרי. והקשה הרמ"ע הרי נודע שיצחק נולד בפסח, כמ"ש רש"י 'ומצות

אפה' שהיה בפסח, ואמר המלאך כעת חיה. ואפי' מה שחלקו בגמ' בתשרי נולדו אבות או בניסן נולדו אבות, אך לכו"ע יצחק נולד בפסח, וא"כ מה ראו לפרש 'אברהם הוליד את יצחק' בגימ' בתשרי? [אכן יש במדרש 'תחת העץ' שהושיבם בסוכה, וכ"כ רבי אלעזר הקליר בפיוט יום ב' דסוכות שבו נולד יצחק, אך רוב מדרשי חז"ל וכן בגמ' אמרו שנולד בפסח]

אלא דאי' במגיד מישרים שאאע"ה הוליד את יצחק ב' פעמים, פעם אחת בסוף פ' וירא וזה' פקד את שרה' וזה היה בחודש ניסן, אלא שאז נולד עם נשמה מסטרא דנוק', ולא יכל להוליד. הלידה השנייה היתה במעשה העקדה שאז נולד לו נשמה דדכורא כמ"ש בזה"ק. והרמ"ע מפאנו מאריך לפרש ז' מהלכים בנשמת יצחק עיי"ש, וכ' דאילו של יצחק היה כגולם מששת ימי בראשית, ונשמת יצחק דדכורא נכנסה בתוך האיל הזה, וכששחט אותו אאע"ה יצאה נשמת הדכורא וחזרה ליצחק. ולכן אמר אאע"ה 'כאילו אני שוחט את בני', לא היה 'כאילו' אלא את יצחק ממש, כי בו היתה נשמת דכורא. ובאותה שעה נולדה רבקה אצל בתואל. נמצא הפלא ופלא, כי הלידה הראשונה היתה באמת בפסח, אך הלידה השנייה היתה בשעת העקדה, לכן אמרו 'אברהם הוליד את יצחק' בגימ' בתשרי, כשאומרים 'אלה תולדות יצחק', נשאלת השאלה איך יש לו בנים, הרי היה לו נשמה מסטרא דנוק', התשובה היא שאברהם הוליד את יצחק, היינו בתשרי במעמד העקדה, 'הוליד' את יצחק, שעיי"ז נגרם שיוכל יצחק להוליד כי בו קיבל נשמה דדכורא. וכיון שהיתה העקדה ביום הכיפורים, נחשב כמה ימים לוקח ללכת מבאר שבע עד הר המוריה, ג' ימים, ולאחר העקדה כשחזר לביתו מהר המוריה עד באר שבע הרי גם היה ג' ימים, וכיון שהגיע ביום י"ג תשרי לביתו ושמע שמתה שרה אמנו, ואאע"ה קיים את כל התורה כולה עד שלא ניתנה, אפי' עירוב תבשילין, א"כ כשהגיע יום טוב סוכות הרי ביטל החג את שבעת ימי האבילות, וכן שמיני עצרת ביטל את השלושים, נמצא שהיה רק יום אחד לבכי ולהספד והוא ביום ערב סוכות, שהוא יום קצר מאד.

כיון שקבורת שרה היתה בערב סוכות, לא היה זמן לככות עליה כי אם זמן מועט

ובזה מיישב המעשה רוקח מה שהקדים ההספד לבכיה, כי בדרך כלל שלושה ימים לבכי והשאר להספד, הרי שיש יותר זמן להספד מהבכי, אך במיתת שרה שהיה קצר מאד, לכן היה בכי והספד בחדא מחתא, לזה הקדים לספוד לשרה ולבכותה, כי הרגל ביטל כל דין הבכי. ובוזה יש טעם נוסף על אות כ' קטנה דלבכתה, כיון שנכנס יום טוב סוכות, לא היה זמן רב לבכות, ולכן בכה מעט על צדקת זאת.

ולזה דחה רש"י את טעם סמיכת מיתת שרה למעשה העקדה, ולא כתבה תיכף במיתת שרה אלא לאחר 'לספוד לשרה ולבכותה', מכיון שהיה מעשה העקדה ביום הכיפורים, בו ביום 'בהר ה' יראה', וא"כ נשאר ד' ימים עד החג, וחזר אאע"ה ג' ימים עד שהגיע לבאר שבע ונדע לו שנסתלקה שרה אמנו. וממילא נשאר רק זמן קצר לספוד ולבכותה. ולכן כתב כ' קטנה, כי בכה עליה זמן מועט. משום כך ראה רש"י לכתוב דווקא כאן טעם הסמיכות, שעיי"ז נבין סיבת הכ' קטנה כנ"ל.

ובמגלה עמוקות כתב שאאע"ה לקח את שרה מבאר שבע לקבור אותה בחברון י"ע קפיצת הדרך. וי"א שכשיצאו אל העקדה, הלכה שרה לכיוון חברון, כי הרגישה שסופה קרב, וא"כ צ"ל שלאחר העקדה לא הלך אאע"ה לצד באר שבע אלא לצד חברון, כי ידע ברוח קדשו שהיא כבר הולכת לשם, וכן כבר נודע לו לפני הרבה שנים שמקום הקבר הוא במערת המכפלה כמו שדרשו 'ואל הבקר רץ אברהם' – ואל הקבר רץ אברהם' שאז נודע לו עיי' הבקר שמקום קבורתם במערת המכפלה, וא"כ צ"ל שגם לשם הגיע ממש בערב החג, והספידה במהירות.

תיכף אחר קבורת שרה נכנס אאע"ה לסוכה

נודע שהגר"א מוילנא שאל את תלמידיו היכן מרומז בתורה שאאע"ה קיים מצות סוכה, ולא ידעו תלמידיו מה להשיב, ונענה הגר"א ואמר דכתיב 'ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל', בכל ר"ת 'ביסוכות תשבו שבעת ימים, כ"ל האזרח בישראל ישבו בסוכות, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני'. ולאור דברי המעשה רוקח מתיישבים הפסוקים כמין חומר, כיון שמתה שרה הלך אאע"ה לבכתה בכ' קטנה זמן מועט כיון שהגיע ערב יום חג הסוכות, ותיכף לזה נסמך 'וה' ברך את אברהם בכ"ל' כי לאחר הקבורה נכנס תיכף לקיים מצות סוכה.

(הגרמ"י רייזמן)

ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל, (כד, א)

כתב רבי יוסף נחמיה מקראקא [חלק מדבריו כתב החת"ס בסוף פ"ק דב"ב] להבין מה שנסמך פסוק 'ואברהם זקן' למיתת שרה, שהרי בפשטות באותה שעה לא היה כ"כ המצב שלו בכי טוב, כי שרה אמנו היתה עקרת הבית, והוא טפל אליה בניבואות, והנה מתה אשתו שרה, ומסתובב בבית בחור מבוגר בן ארבעים, וכאן בא"י לא מוצאים לו שידוך, כי אאע"ה פסל את כל ההצעות, וא"כ איך נכנס כאן פסוק 'וה' ברך את אברהם בכל'. בשלמא בהמשך הפרשה לאחר שהכניסה יצחק לרבקה לאהל אמו, שם מתאים 'וה' ברך את אברהם בכל', אך כאן לאחר קבורת אשתו, שנכבה הנר ונסתלק הענן וחסרה הברכה בעיטה, ואין אשה מתה אלא לבעלה, כ"ש אשת נעורים צדקת מופלגת כזאת,

(הגרמ"י רייזמן)

ואימרו בי נשבעתי נאם ה' כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בןך את יחידיך (כב, טז)

יש המקשים,

הפרשה שלנו מלאה בחסד, תחילתה בגמילות חסדים וקבורת מתים – עד נשואי יצחק אבינו.

מספר רבי שלום שברון: לפני כעשרים שנה חלה אחד מילדי הקטנים. כיון שחששתי שהילדים האחרים ידבקו חלילה, החלטתי לשכנם בבית אימי, ליום יומיים.

קמתי בבוקר התפללתי ואח"כ יצאתי מביתי עם הילדים. צעדתי ברחוב היוצא משכונת שערי חסד לכיוון שכונת בית ישראל הרחוקה, שם התגוררה אימי. בדרך פגשתי ברבי אייזיק שר זצ"ל. עמדתי בדרך ארץ והרכנתי ראש שלום. והוא השיב לי בפה מלא: "גוט מארגן ר' שלום – בוקר טוב ר' שלום". החזרת לי שלום.

"להיכן הולכים?" שאל ר' אייזיק.

סיפרתי לו על הילד החולה, ושאני בדרך עם הילדים לבית אימי.

שתיקה קצרה עמדה בינינו. רבי אייזיק הפר את השתיקה בשאלה:

"נו, אז מה?"

לא הבנתי מה רצונו, מה כוונתו במילים "אז מה". לא ידעתי מה להשיב לו. למעשה הוא התכוון לשאול אותי על תוכן הפעולה שלי – מה הדחף הפנימי שלי לקחת את הילדים לבית אימי. עמדתי נבוך ואמרתי "אז אני חושש שהם לא ידבקו, לכן אני לוקח אותם".

"ולמה ובגלל מה?" – הוסיף ושאל בסגנון אחר.

התרעמתי קצת כביכול, וחזרתי על התשובה שכבר השבתי בתחילה: "הילד חולה ובעקבות זה, אני לוקח את הילדים לבית הסבתא..."

שתיקה מתונה נותרה בינינו. שקט. ואז, נעץ בר' אייזיק את מבטו באומרו:

"זאת אומרת שהבהמה הגדולה לוקחת ומובילה את הבהמה הקטנה..."

נדהמתי מתגובתו ולא הגבתי מאומה. הוא הבין לליבי, ומיהר להסביר את עצמו: "נאר וואס?! רק מה?! – אתה הולך לעשות גמילות חסדים עם ילד יהודי שבמקרה הוא גם הילד שלך..."

הדברים יצאו מפיו. נפרדנו לשלום. וכשפסעתי כמה צעדים רוחי החלה לסעור בקרבי "אה, אה, אלו מילים יקרות שמעתי!" התרגשתי.

האם הבנתם, איזו מתנה הוא העניק לי במשפט קצר זה? – "הולכים לעשות חסד..."

באותו בוקר כששבתי לשערי חסד, ראיתי ממרחק את רעייתי הולכת מולי, כשהיא נושאת שני דליי מים מהבאר, (אז עוד שאבנו מהבאר) הזדורתי לעברה ומלמלתי בלחש "הנני מוכן ומוזמן לעשות חסד עם אשה יהודיה (אידישע פרוי) שבמקרה זה אשתי..." טלתי מידיה את הדליים...

למעשה, חצי שנה אח"כ הלכתי יד ביד עם משפטי זה של ר' אייזיק, עד כדי כך שאמרתי עשרות פעמים בפה מלא "הנני מוכן ומוזמן לעשות חסד" כך בהתנהגותי עם הרעיה, עם הילדים ובכל מעשה. בכל אורחותי פעלתי לאור דבריו.

חכם יכול להפוך עפר לזהב! אלו חכמי התורה והמוסר, כי האמת – שכל פעולה בבית יכולה להתפרש כך:

יש אנשים או נשים החושבות שהן לא עושות כלום. הן רק מגדלות את הילדים... למה הן מטעות את עצמן ועוד מתאוונות בכאב, והלא כל פגיעה בבית עם כוונה טובה היא "מכרה זהב!". לגדל ילדים שיהיה להם כח ובריאות, להאכילם, להשקותם, לסעודם לתורה ויראה וכו' – הרי זה חסד. ותורה גם יחד.

כבשי של ארץ ישראל

אסתר לכבש עוד ספור שארע כשהלכתי עם רבי אליהו לאפיאן ברחוב. צעדנו בעיניים שחות ולפתע הבחינו ביהודי המתקן כבישים. פנה אלי רבי אלי: ראו נא אדם מיישראל שנתן כולו בתוך מצוות. – מצוות ישוב ארץ ישראל, אלא שהדבר היחיד שאולי חסר לו, היא הכוונה לשם מצוה! כי אם הוא יכוון רק לשם פרנסה הרי הוא מאבד את כל ה"יקר" של המצוה...

הכל תלוי בכוונה.

המצוות פזורות בכל פינה, רק טיפת מחשבה – ויש את הכל, והעיקר, כפי שאמרנו אין חובה לרוץ ברחובות ולחפש מצוות אפשר לחפון מהם גם בבית.

אגב, בהקדמה לספרי הקבלה מבואר שהדבר הראשון שאדם נבחן בו הוא באנשי ביתו. כל בעל מעמד בתוך המשפחה גנון ראש המשפחה, משוכנע בליבו, שהוא הצדוק תמיד וממילא, הוא חייב להגיד לכולם מוסר... "אני. אני אלמד אותם, אני אוכיח אותם... אני, אני, אני", אבל ה"חזון איש" אמר לי פעם: "הרי צריך לדעת איך ללמד... ואם יודעים איך, אפשר להמנע מכל מיני עברות.

בש"ס יש שתי מסכתות של דרך ארץ – מסכת דרך ארץ רבה, ודרך ארץ זוטא. בדרך ארץ רבה כתובות הלכות בשביל כל בני אדם, ובדרך ארץ זוטא מובאים ההלכות שנאמרו לתלמידי חכמים.

להיות עם מלח...

(בניגון שובה לב): ואיך מתחילים חז"ל את מסכת דרך ארץ זוטא? במה נפתחת המסכת? באלו הנהגות? וינגעליט! אברכים! שמעו נא:

"דרך של תלמידי חכמים עניו ושפל רוח זריז וממולח עלוב ואהוב לכל אדם... ושפל לאנשי ביתו". (הגמיה ר' שלום את קולו) הביטו ראו עוד דברי חז"ל במסכת כלה פרק ג': "תלמידי חכמים צריך שיהיה ערב לכל אדם ואל יהי כקדירה שאין בה מלח" לא להיות כקדירה שאין בה מלח, הטעמתם פעם מרק בלי מלח...? אומרים לו "בוקר טוב", אז למה הוא מגיב בפנים ועופות?

"הוא קם על צד שמאל", עונים הסובבים. היום הוא כקדירה שאין בה מלח... "תלמיד חכם צריך שיהיה ערב לכל אדם!" ובעיקר בבית ב-ב-י-ת. "כותלי ביתו של אדם מעידים עליו..." תהיה ערב ונעים.

מי מאיתנו משוכנע, כי עשית חסד פירושה – להשקות גמלים, לסחוב סלים כבדי משקל וכדומה, הוא טועה. כי הוא שכח – ש"מילה טובה", מבט טוב והערכה – גם היא חסד. ואולי החסד – בהא הידיעה:

התורה אומרת "ולבן שיניים מחלב" – "טוב המלבין שיניים לחברו יותר ממשקהו חלב, שנאמר ולבן שיניים מחלב (כתובות דף ק"א ע"ב).

רבי הירש קופשיץ זצ"ל אמר פעם בסגנון שלו: אנשים יודעים ש"מוות ביד הלשון" מילה אחת של ניבול פה, כידוע, יכולה להסב לאומרה ולשומעה צרות צרורות, כמו כן תיבה של שקר ומשפט של שלון הרע יכולים להרוג אנשים, זה ידוע. אבל שוכחים כי גם חיים ביד הלשון... אגוט ווארט – מילה טובה.

ושניהם גם יחד – השקאת גמלים או מילה טובה – אינם דווקא בחוץ, ברחובה של עיר אלא בבית פנימה.

רך כקנה

נזכרתי בסיפור אחר, מענין לענין, ויש בו מוסר השכל מתוק מדבש – לדעת איך מתנהגים בבין אדם לחברו בין כותלי הבית כאשר יש אפשרות להתנהג איך שרוצים.

רבי שמחה זליג ריגר זצ"ל הדיין הנודע בעיר בריסק (עד ימי מלחמת העולם הראשונה), התפרסם כגאון בכל חלקי התורה כאשר ליבו בתורה היה כלב הארי. מהעובדה דלהלן נלמד גם על ידיעתו בכל חלקי – המידות טובות, כפי ששמעתי את הסיפור מידי ר' וועלוול אידלמן שהוא זה שהיה נוכח בשעת מעשה.

כדאי לכם לשמוע את העובדה, גם אם כבר שמעתם אותה פעם אחת... כי ישנן עובדות, שאפשר לשמועם ולספרם גם עשרות פעמים, וזו אחת מהן:

נער הייתי והתגוררתי עם ר' שמחה זליג במשך כמה שבועות, סיפר רבי וועלוול אידלמן.

היה זה בימות הקיץ החמים כשבני משפחתו של ר' שמחה זליג שלא רצה ללון יחידי, ביקש ממני לבוא ולהתאכסן בביתו במשך אותם שבועות.

הבית הדל בו היה גר באותה תקופה, היה בעלית "בית הכנסת", בו עסק בתורה במשך שעות היום. ואני מספר פרט זה כדי שתבינו את הספור אח"כ.

ביום הראשון, היינו בלילה הראשון, המתנתי בבית הכנסת, וכשהבחנתי שר' שמחה זליג סוגר את הגמרא ונעמד לצאת מבית הכנסת, קמתי גם אני ממקומי ויצאתי ללוותו, אך אז ראיתי שהחל להתלוות אליו יהודי תמהוני תושב העיר.

בתחילה לא התקרבתי כלל אך משראיתי שהתמהוני לא מרפה ממנו, ניסיתי לעמוד קרוב יותר, אולי אסייע לו לר' שמחה זליג.

שמעתי שהוא שואל אותו שאלה – בעיניי שידוך.

רבי שמחה זליג ששמע את השאלה השיב:

"יא מיין קינד" (כן, בני).

השניים נפרדו, מיהרתי לעבר ר' שמחה זליג, אך התמהוני הנ"ל שב שנית כמי שאינו בטוח שהרב הבין את השאלה. הוא שאל שוב בלחש. ר' שמחה זליג שמע והשיב:

"יא, מיין קינד, דו קענסט חתונה האבן" (כן בני, אתה יכול להתחתן).

האיש נפרד. אך עצביו המתוחים החזירו אותו בשלישית, הוא ביקש לשאול עוד פעם.

ר' שמחה זליג שכבר עלה מדריגה אחת לעבר ביתו נעצר, שמע, והשיב בסבר פנים יפות: "יא מיין קינד, יא, דו קענסט חתונה האבן".

הדיין ר' שמחה זליג עלה עוד שתי מדריגות והאיש שפסע כבר כמה פסיעות לתוך בית המדרש, שב על עקבותיו. עלה אחריו, שאל מה ששאל והדיין השיב: יא, מיין קינד, יא, (כן בני, כן).

כך עוד כעשר פעמים, במעלה המדרגות.

כשהגענו לדלת פתח הבית, היה נראה שאכן ב"ה זו כבר הפעם האחרונה. הדיין נפרד ממנו בהארט פנים מיוחדת: "לילה טוב יא, מיין קינד אתה יכול להתחתן".

חלפו שני רגעים ונקישות קלות נשמעו על הדלת, חששתי שמא ההוא עומד על המפתח ושאלתי את הגאון ר' שמחה זליג האם לנעול את הדלת ולא לפתוח, הביט עלי ר' שמחה זליג והשיב בפשטות: לא. שיכנס וישאל!

האיש נכנס ושאל, והדיין הישיש הביט עליו והשיב: "יא, יא, מיין טייערע קינד, כן, הנך הגון וראוי להתחתן".

היהודי התמהוני נעמד בצדי החדר אחוז עצבים וטרוד בספקותיו, וכשהדיין הישיש הניח את המגבת על כתפו לטיול ידיים לאכילה, הוא פסע רץ במהירות ולחש לו באוזניו את השאלה. ר' שמחה זליג הפנה את הראש לעברו: יא מיין קינד, יא.

כך עוד פעמיים, בשעת הסעודה עצמה.

האיש המתין בצד כוסס את ציפרניו בדאגה, עד לאחר ברכת המזון, ושאל שוב, ר' שמחה זליג השיב: יא, מיין קינד, יא.

מה הוא אכל כבר, ר' שמחה זליג פת קיבר עם... אבל אין זה מענייניו כעת. הוא קם מכסאו צעד לעבר המיטה. אח"כ פשט את ה"טלית קטן", ו...היהודי התקרב בפעם האחרונה שאל וקיבל תשובה חיובית:

- יא מיין קינד יא דו קענסט חתונה האבןען.

הוא חיין לעברו בשמחה מיוחדת ובלבביות: "יא, מיין קינד. לילה טוב".

היהודי יצא את הבית, ולא שב...

הגאון ישב על מיטתו. לא יכלתי להתאפק, ושאלתי בקול "רבי, עד היכן?!"

רבי שמחה זליג לא התרעם על שאלתי, והשיב גם לי בהארת פנים. הוא הקריא בקול עייף וחלופ את דברי חז"ל: "לעולם יהא אדם רך כקנה ולא יהיה קשה כארז..."

בבוקר מיהרתי לעבר חתנו של ר' שמחה זליג, ספרתי לו בהתרגשות את הדברים כהווייתו, פשוט בקשתי לטכס עצה איך לסייע לר' שמחה זליג להיפטר מהאיש בדרך כבוד.

חתנו חייך ואמר לי: "בחורל, זה לא מהיום ואף לא מאתמול, מה שראית אתמול בלילה, אינו חדש - כבר תקופה של כמה שבועות שמדי לילה הדבר חוזר על עצמו - בדרך המובילה מבית הכנסת לביתו הסמוך של ר' שמחה זליג, והוא ממאן שיגעו בו, וברגשותיו, לרעה".

הבתנתם? שמעתם? אי בים, אי ב, גיוואולד!
(להגיד)

מד' יצא הדבר (כד, ג)
התחום הבולט ביותר שבו אנו זוכים לראות באופן מוחשי ש"מה' יצא הדבר" הוא תחום השידוכים. מאורעות שונים ומופלאים המתמסכים, לעיתים, על פני שנים ארוכות, מזמנים את האיש והאישה למצב שבו יסכימו להקים ביחד את ביתם.

הסיפור הבא, אשר סיפר רבי אברהם פרויליך, אודותיו שח לי סוחר יודאיקה, עוסק בענין זה. סיפור זה נרשם על גבי כריכתו של ספר עתיק על ידי תלמידו של רבי חיים מוולאזין ששמע זאת מרבו ששמע מהגר"א בעצמו.
וכה היה המעשה:

בתקופת הגלות של הגאון הוא התארך בבית אחד למשך יומיים. כאשר עמד לצאת ניגש אליו בעל הבית ואמר לו:

"אתה, הלא, תלמיד חכם"
"מנין למר?"

"מכיר אני בך. ואם כן, כיצד הינך יוצא מביתי ללא תשלום?"
"אשלם לך. לא ידעתי שתרצה כסף"

"איני מעוניין בכסף, אלא בדבר ששווה לי יותר מכסף..."
מהו הדבר אותו ביקש המארח?

קודם שנספר עליו, עלינו להקדים שבשונה מהנהוג במחוזותינו, שהכל שונאים את הביקורת, ואין לו למי שינוע השמיע באזנינו מה אינו בסדר אצלינו, בדורות עברו היה הדבר שונה. כפי שמסופר על אבי שושלת רוטשילד שאירח בביתו רבנים רבים, ותמיד היה מפציר בהם שיערכו סיוור בביתו ויאמרו לו דברי ביקורת. אחד מגדולי ישראל סיים את הסיוור בבית, ואמר לרוטשילד: "ראיתי שהכל כאן נגד התורה". נבהל רוטשילד מן המילים הבוטות: "מה כל כך נורא כאן?", "התורה אומרת - השיב לו הרב - "וישמען ישורון ויבעט", אבל אצלך רואים 'וישמען ישורון', בלי שאתה בועט... ואם כן - הבית שלך כולו כנגד התורה..."

בעל הבית מיועדנו נמנה אף הוא על אותם אנשי מעלה של פעם, שאהבו את התוכחה, והיו מוכנים לשלם עליו... לפיכך משבאה הזדמנות זו לידו, לא היסס לתבוע בפה מלא מהגאון מוילנא, שישלם לו תמורת הארוח - בביקורת כלשהי, על דבר מה שהבחין בו במשך שהותו בביתו ולדעתו עליו לשנותו.

"לא הבחנתי בדבר הדורש תיקון" השיב לו הגאון. אולם משהפציר בו הלה שוב ושוב, אמר לו: "לא ראיתי דבר שעלי להוכיח אותך עליו, אולם הבחנתי בנוהג מעניין שנהגת בו, ואשר אינו שכיח במקומינו, וחפץ אני לדעת מהו טעמו. שמתי לב, שבכל בוקר, מיד לאחר נטילת ידיים, הנך מגיש לרעייתך כוס תה למיטה, מה הסיבה לכך?"

מששמע האיש את השאלה, פתח את פיו וסיפר: אנוכי בנו של רב העיירה בה נולדתי. בילדותי הבחינו כולם כי ניחנתי בכשרונות נדירים ביותר ובאהבת הלימוד, וכפי המקובל אז, גבירים רבים התחרו ביניהם מי יזכה בי לחתן. כך יצא, שעוד בהיותי בן 12 נחוגו 'תנאים' עם אחד מגדולי הגבירים בעיירה, אשר היה צוער מכבודת ביתו.

זמן קצר לאחר שנערך השידוך, הגיע המחזותן לאבי ואמר לו שאינו מעוניין שחתנו ילמד ב'חידר' רגיל עם שאר הילדים, והוא מבקש לשלם בעבור מורה פרטי שיאגד לקדם אותו בהתאם לכשרונותיו המיוחדים. וכך נשכר בעבורי מלמד, ובכל יום הגעתי אל בית הגביר כדי ללמוד איתו.

המחזותן לא הסתפק בכך, ומשהבין כי בבית אבי דר הרעב באורח קבע, החליט כי חתנו לעתיד לא יאלץ להשביע נפשו בלחם ומעט שום, אלא יאכל בשר מידי יום ושאר מיני מאכלים מזינים ובריאים.

במשך כחמש שנים למדתי בביתו ואכלתי על שולחנו, ושני הצדדים היו מרוצים ביותר, אולם, אז החלו העניינים להשתבש...

תחילה היתה זו רק עיסקה כושלת אחת, אולם במהרה הסתבכו כל עסקיו של הגביר, עד שהוא פשט רגל ונותר נקי מכל נכסיו.

מועד החתונה הלך והתקרב בצעדי ענק, מתוך התעלמות מוחלטת מן המצב הכלכלי הדחוק, ולבסוף, בחוסר ברירה, נגש הגביר אל אבי והודה לו כי אין לו מנין לשלם את כל התחייבויותיו הקודמות.

אבי, בניגוד לדעתי, פסק שאם אין לו כסף - לא תהיה גם חתונה... ושטר התנאים נקרע...

במצבי החדש לא הייתי רק ילד כשרוני שעתידי להיות תלמיד חכם, אלא תלמיד חכם ממש, אשר מילא כריסו ב"ש"ס ופוסקים, והשדכנים לא חדלו מלהציע לי הצעות מפתות, ואכן, כעבור זמן לא רב התארסתי בשעה טובה ומוצלחת עם ביתו של עשיר אחר, אשר הבטיח מחיר כפול ומכופל.

החתונה היתה שמחה ומאושרת, ואני בקשתי לשבת ולשקוד על תלמודי באין מפריע. שלשה חדשים ארכה שמחתי, כשלפתע התרגשה ובאה עלי צרה נוראה

חילתי בצרעת... חותני הבהיל למיטתי את טובי הרופאי, אולם ידם קצרה מלהושיע.

שכבתי כך, חולה ומיוסר במשך מספר שבועות, וביום בהיר נכנס בעד הדלת חותני ומבט פניו לא בישר טובות. עוד לפני שפתח את פיו כבר הבנתי במה הוא מעוניין... ואכן לאחר שאמר שעשה ככל שביכלתו כדי להבריא אותי, ואני הודתי לו על כך, הגיע משפט המחץ: "עד מתי הנך חושב לאמלל את בתי?" - אמר האיש - "תן לה גט!"

לא היתה לי כל ברירה, נתתי גט, ונותרתי כך, ללא כסף, ללא דירה, ללא אשה. ולמעשה: בלי שום דבר מלבד... הצרעת.

לא יכלתי להתערב בין בני אדם, משום שהמחלה מדבקת מאוד. שכבתי בבית 'הכנסת אורחים' במקום מבודד, ופעם בשבוע היו תלמידי החכמים באיזור מתאספים סביבי ושומעים מפי שיעור בגמרא על דרך המהרש"א.

והנה הגיעה למקום קבוצה של מקבצי נדבות, ובראותם את השיעור שמסרתי, הציעו לי לנסוע איתם מעיירה לעיירה ולמסור שיעורים בבתי כנסת, כדי לזכות לתרומות מכובדות יותר ממה שהצליחו לקושש בעצמם, כשאת הרווחים נחלק בינינו באופן שווה.

בתחילה סרבתי, כי מה לי ולכסף, ומה אעשה בו, אך הם לחצו ובקשו רחמים, שהם בעלי משפחות וזקוקים לעזרה הזאת, וגם לי כסף מסתמא לא יזיק. קיבלתי את ההצעה, בתנאי שכשארצה לחזור הם מחוייבים להחזיר אותי הנה. וכך התחלתי מסע, נדודים, כשאני מרביץ תורה ממיטת חוליי ומזכה את מקבצי הנדבות שסביבי בסכומים נאים.

לאחר שסיימתי למסור שיעור בעיירה פלונית, ניגש אלי רב העיר והציע לי שידוך.

"אני חולה" אמרתי מיד, אולם הרב הנהג בראשו ואמר לי: "זה בסדר. גם היא חולה... גם היא מצורעת... ועדיף שתשבו שניכם יחד, במקום שכל אחד ישב לחוד..."

ההצעה התקבלה על דעתי ואף על דעתה של המשודכת, נפגשנו בינינו והחלטנו להקים ביחד את ביתנו.

זמן קצר לאחר מכן התקיימה החתונה, וכאשר נכנסנו לחדר יחוד, פרצה הכלה בבכי מר. התעניינתי לסיבת הבכי, ובתשובה גילתה לי הכלה שהיא היתה מאורסת בעבר לחתן תלמיד חכם מופלג, אולם כיון שירד אביה מנכסיו התבטל השידוך... וכעת עליה להינשא למצורע...

הסיפור היה נשמע לי מאוד מוכר, ובעדינות ניסיתי לברר מה שמה ושם הוריה, היכן התגוררה ומי היה החתן הקודם... כאשר כל הפרטים תאמו בישרתי לכלה כי אנוכי הוא אותו חתן... השמחה היתה גדולה ושינוי היינו מאושרים. המפלאי מכל הוא, ששלשה חדשים לאחר מכן, באורח נס החלטנו שנינו מן הצרעת!...

הלא תבין - פנה המארח אל הגאון מוילנא - זכיתי לראות באופן ברור את פירוש המילים 'מה' יצא הדבר! הקב"ה רצה שהשידוך בינינו יקום ויהיה, ולשם כך גלגל את כל האירועים באופן מופלא כל כך!

הצרעת, שאני קיבלתי, הגיעה לי ביושר, לאחר שביוזיית בת ישראל כשירה, אולם מדוע חלתה גם הכלה בצרעת? - משום שאלמלא כן לעולם לא היתה מעלה על דעתה להינשא לי!...

שנים של סבל חלפו עליה בגללי, וכי לא ראוי, אם כן, שאגיש לה בכל יום כוס תה למיטתה!...

כוחו של היצר הרע

ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון בארץ כנען ויבא אברהם לספד לשרה ולבכתה (כג, ט). פירש רש"י למה נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שע"י משרות העקידה שנודמן בנה לשחיטה פרחה נשמתה ממנה ומתה.

מקור דבריו במדרש תנחומא... באותה שעה הלך השטן אצל שרה ונודמן לה כדמות יצחק כיון שראתה אותו אמרה לו בני מה עשה לך אביך, אמר לה נטלתי אבי והעלני הרים, והורידני בקעות, והעלני לראש הר אחד, ובנה מזבח וסדר המערכה, והעריך את העצים ועקד אותי על גבי המזבח, ולקח את הסכין לשחטני, ואלולי שאמר לו הקב"ה "אל תשלח ידך אל הנער" כבר הייתי נשחט, לא הספיק לגמור את הדבר עד שיצאה נשמתה, הוא דא דכתב "ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה" מהיכן בא, מהר המוריה.

וכן הוא בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"ב)... וכשבא אברהם מהר המוריה חרה אפו של סמא"ל שראה שלא עלתה בידו תאות לבו לבטל קרבנו של אברהם, מה עשה: הלך ואמר לשרה אי שרה, לא שמעת מה שנעשה בעולם, אמרה לו לאו, אמר לה לקח אישך הזקן לנער יצחק והקריבו לעולה והנער בוכה ומילל שלא יכול להנצל, מיד התחילה בוכה ומיללת... ופרחה נשמתה ומתה, בא אברהם אבינו ומצאה שמתה.

מכאן רואים עד היכן כוחו של השטן - הוא יצר הרע להכשיל בני אדם, שהרי ניתן לו הרשות עד כדי הפחדת שרה אמנו והמתתה, וכל זה כדי שאברהם אבינו יחזור מן העקידה יראה את שרה מתה מול פניו, ואולי יהיה תוהה על מעשיו שעשה ויצטער על מעשה העקידה, ויפסיד את שכרו.

אמנם, אברהם אבינו לא התייחס לכל זה, והתנהג כאילו היתה מיתתה באופן טבעי - "ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה".

וכן הוא אצל כל אדם בכל המאורעות העוברות עליו בימי חייו, אל לו לאדם להתייחס לכל הצרות הפוקדות אותו, וח"ו ליפול מחמתם או לגרוע מעבודתו ותפלתו. ויהא ברור לו שפעולות אלו הם מיצרו הרע הרוצה להכשילו ולהפילו, ואם מוריד אפילו מעט מעבודתו משלים רצון יצרו הרע וממלא את חפצו...

מלחמת החפץ חיים עם יצרו

הרגיע אותם ואמר להם – לא לדאוג רבותי, היה דבר כזה... היתה אישה שקראו לה יוחני.

מי זאת יוחני ?

מספרת הגמרא (מסכת סוטה כב, א) סיפור על אישה, שקראו לה יוחני בת רטיבי. תשמעו סיפור:

היתה אישה יוחני בת רטיבי, שלא ישה הזאת, היתה מומחיות לעשות כשפים. מה היתה המומחיות שלה ?

שמישהי היתה צריכה ללדת, היא ידעה לעשות כישוף, ולעקב לה את הלידה. מי שהיה בא אליה הביתה, לא היה יודע שהיא מכשפת. למה ?

היה שם שולחן, היה שם תהילים, היה שופר, היה נרות, וגם ערימה שם כסף... הכל היה מסודר, כמו בבא מקובל רגיל ☺

כל מי שהיה ניכנס היה בטוח שזאת הרבנית מרת יוחני ... ☺
מה היתה עושה "הרבנית יוחני" ?

מספרת הגמרא סיפור – כל מי שהיה ניכנס אליה, ידעה שאשתו צריכה ללדת... היתה עושה את הכישוף, ונועלת את העובר, מבלי יכולת לצאת...

בכל בתי החולים, היתה תולה פתקים "ללידה קלה – הרבנית יוחני... טל'... טל'... היו מגיעים אליה, מוסרים את השם... היתה מבטיחה להם "רבותי, 10 דקות, תהיה לידה..." שימו פה רק כמה גרושים לצדקה... 10 פעמים חי, או פעם אחת "מת" ... ☺ וכך היה.....

היו אנשים נכנסים... תורמים... היא היתה נכנסת לחדר השני, משחררת את הכישוף, והיו יולדים !

השם שלה הלך והתפשט ... "תשמע, הרבנית יוחני... משהו פלאי... 5 דקות ואשתך בחוץ !"

יוצא, שכלפי חוץ, האישה היתה רבנית, אבל בבית שלה, היא היתה מכשפה... רש"י מספר שם, איך עלו עליה שהיא רמאית... עיינו בגמרא.

* הבאתי לכם את פירוש רש"י - כגון יוחני בת רטיבי. אלמנה מכשפה היתה וכשמיגיע עת לידת אשה היתה עוצרת רחמה במכשפות ולאחר שמצטערת הרבה היתה אומרת אלך ואבקש רחמים אולי תשמע תפלתי והולכת וסותרת כשפיה והולד יוצא פעם אחת היה לה שכיר יום בביתה והיא הלכה לבית האשה היולדת ושמע השכיר קול הכשפים מתקשקשין בכלי כמו שהולד מקשקש במעי האם ובא ופתח את מגופת הכלי והכשפים יצאו והולד נולד וידעו כי בעלת כשפים היא.

אומרת הגמרא – באו האחיינים של ר' טרפון, ואמר להם ר' טרפון - ויסוף אברהם ויקח אשה ושמה יוחני... אמרו לו - קטורה... אמר להם - בני קטורה ?

אומר ר' מאיר שפירא - איך יכל להיות שבמקום אחד במדרש, מעשיה נאים כקטורת, ובמקום אחר, שהיתה מקטרת לעבודה זרה... אמר עליה ר' טרפון - ושמה יוחני, כלומר אמר להם - לא להיבהל, כבר היו נשים כאלה, שבחוץ היו נראות כמו רבניות, ובבית היו מכשפות. מה אתם מתפלאים ? זה לא מסתדר לכם !?

מעשיה נאים כקטורת בחוץ, ובבית כמו מכשפה !
אמרו לו האחיינים שלו - הרי כתוב בתורה, ששמה היה קטורה ?

קרי עליהם בני קטורה... תסתכלו בבקשה, מה כתוב בפסוק הבא - {ב} ותלד לו את זמרן ואת יקשן ואת מרן ואת מדן ואת יתבן ואת יתבן ואת שוח.

מה חז"ל אומרים על השמות האלה ?
אומרים חז"ל - זמרן - שהיה מזמר לעבודה זרה. יקשן - שהיה מקיש לעבודה זרה... כי הרי לר' טרפון - בני קטורה. מה אתה מתפלל ?! תסתכל על הילדים ! יצא לך ילד כמו יצחק ממנה ??

לא ! חמישה ילדים, כולם עובדי עבודה זרה... אז מה היא עשתה ? בחוץ, היא היתה משחקת אותה רבנית, ובבית היתה כמו מכשפה. הילדים לא מכירים אותה בחוץ, הם מכירים אותה בבית. אם בבית היא מכשפה, אז גם הילדים מכשפות ☺

אל תתפלל, איך שהיא מתנהגת בבית, כך יראו הילדים !
(ברוך שאמר)

אומר המדרש אגדה - העמידה אבן והשתחוה לה.

נשאלת השאלה - איך יכל להיות דבר כזה, פירוש אחד במדרש אומר, שנאים מעשיה כקטורת, והפירוש השני אומר, שהיא עבדה עבודה זרה ?

אני יביא לכם גמרא, שהיא פלא מופלא... לא מובנת בכלל :
אומרת הגמרא (מסכת זבחים סב, ב) - בני אחתיה דרבי טרפון הוו יתבי קמיה דרבי טרפון פתח ואמר {בראשית כה-א} ויסוף אברהם ויקח אשה ושמה יוחני האחיינים חשבו, יכל להיות הדוד שלהם לא מרגיש טוב כתיב קרי עליהם בני קטורה... אמר להם תשובה - בני קטורה...

מה זה, מי נגד מי ?! הוא לא יודע שכתוב בני קטורה ?!
באים אחיינים ומעירים לו - דוד, לא כתוב יוחני, כתוב קטורה !
אמר להם - אני יודע קרי עליהם בני קטורה... תסתכלו על הילדים... מה זה ?

בא ר' מאיר שפירא, ואומר יסוד נפלא - היה קשה לר' טרפון השאלה שאנחנו שואלים. איך יכל להיות שבמקום אחד במדרש כתוב, שהיתה עובדת עבודה זרה, ובמקום שני כתוב, שנאים מעשיה כקטורת ??

ויהו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים וגו' (כג, א)
במדרש, ר"ע הי' יושב ודורש והי' הציבור מתנמנם ביקש לעוררם אמר מפני מה זכתה אסתר למלוך על קצ"ו מדינות כופני שהיתה בתה של שרה שחיתה קצ"ו שנים.

וקשה למה דוקא ר"ע הי' דורש, ולתרוץ נקדים גמר' דפסחים (דף כ"ג) שמעון העמסוני הי' דורש כל אתני שבתורה כיון שהגיע לאת ה' אלקיך תירא פירש, עד שבא ר"ע ודרש את ד' אלקיך תירא לרבות ת"ח. ואיתא במפרשים למה זכתה אסתר למלוך על קצ"ו מדינות וא"ת משום שבאתה משרה שחיתה קצ"ו שנים, למה לא מלכה על קע"ה מדינות כנגד שנותיו של אברהם, ותרצו משום דאברהם הי' חוטא ואיתא במפ' מה היה חטאו של אברהם, שעשה אנגריא בת"ח, ולקח מהם מום, אבל בשרה פי' רש"י בת ק' כתב כי לחטא היינו שלא חטאה כלל. והשתא אתי

בדרך הדרוש

יודע ד' ימי תמימים אבל שנותיו של אברהם לא היו תמימים ואברהם עבר בזה שעשה אנגריא בת"ח, א"כ לא יוכל לומר כנ"ל.

שתמלוך שרה על מדינות כנגד שנותיו של אברהם לז"א ר"ע מה זכתה אסתר למלוך על קצ"ו מדינות, כנגד שנותיה של שרה, דבלא ר"ע לא יוכל לומר הטעם הזה דקשה מדוע כנגד שנותיה של שרה ולא של אברהם אבל ר"ע דדורש את ד' לרבות ת"ח לשיטתו אתי שפיר ודוק.

ובזה יתרוץ נמי מדרש ילקוט דאיתא בפרשה זו, "ויהו חיי שרה וכו' הה"ד יודע ד' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהי", שרה וכו' לפי דרכינו אתי שפיר דהא אמרינן לעיל מפני שלא הי' שנותיו של אברהם שלמים לכך לא מלכה אסתר כנגד.

ואתי שפיר ויהו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים וכנגדה מלכה אסתר קצ"ו שנים קשה להמדרש למה לא מלכה אסתר קע"ה שנים כנגד שנותיו של אברהם לז"א

ואתי שפיר ויהו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים וכנגדה מלכה אסתר קע"ה שנים כנגד שנותיו של אברהם לז"א

ואתי שפיר ויהו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים וכנגדה מלכה אסתר קע"ה שנים כנגד שנותיו של אברהם לז"א

ואתי שפיר ויהו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים וכנגדה מלכה אסתר קע"ה שנים כנגד שנותיו של אברהם לז"א